

De arbeidsparticipatie moet omhoog

*Volgens de macro-economen moeten burgers, in het belang van de Nederlandse economie, een groter deel van hun leven betaalde arbeid verrichten. De arbeidsparticipatie moet omhoog. Meestal wordt daarbij gedacht aan vrouwen die hun arbeidskracht 'vergoeien' aan kind en gezin en aan vijftigplussers die hun beroepsloopbaan 'voortijdig' afbreken. Maar over factoren die een **tijdige start** van de beroepsloopbaan belemmeren, wordt nauwelijks gesproken. Het is in het belang van de Nederlandse economie dat jongeren in staat worden gesteld zo snel mogelijk hun diploma te halen en een start op de arbeidsmarkt te maken. Maar minister Plasterk is daar blijkbaar niet van overtuigd. De PvdA-minister vindt het 'niet sociaal' van faculteiten dat studenten tot de éénjarige masteropleiding worden toegelaten terwijl ze nog één of twee vakken van hun bacheloropleiding moeten afmaken, zei hij onlangs in een interview (Ublad 29/5/2008).¹*

Minister Plasterk is erop tegen dat sommige faculteiten een *zachte knip* hanteren bij de doorstroming van de bachelor- naar de masteropleiding. In de wet staat dat het bachelordiploma een noodzakelijke voorwaarde is voor de toelating tot de masteropleiding. Sommige faculteiten lichten daar de hand mee. Ze willen voorkomen dat studenten na hun bachelordiploma met een lange wachttijd geconfronteerd worden:

- De meeste bacheloropleidingen kennen namelijk geen scherp leerstofjaarklassensysteem. De meeste studenten overschrijden de nominale cursusduur en halen pas met grote vertraging hun bachelordiploma, ergens in de loop van een academisch jaar.
- Maar de meeste masteropleidingen kennen een jaarlijkse of eventueel halfjaarlijkse instroom. Studenten kunnen dus pas op 1 september (of als ze geluk hebben op 1 februari) in een masteropleiding starten.

Teneinde gedwongen leegloop te voorkomen, hanteren sommige faculteiten een *zachte knip*: ze laten geschikt bevonden studenten voorwaardelijk tot de masteropleiding toe als ze nog één of twee bachelorvakken moeten afmaken. Op die manier zijn ze éérder met een masterbul op zak voor de arbeidsmarkt beschikbaar. En dat is niet alleen in het belang van de student maar ook van de Nederlandse economie als geheel. Want naarmate studenten eerder afstuderen, stijgt de gemiddelde arbeidsparticipatie van de Nederlandse burger.²

Ik vind dat de Nederlandse hogeronderwijspolitiek strenger vanuit dit gezichtspunt moet worden doorgeleefd: hoe kunnen belemmeringen voor een tijdige start op de arbeidsmarkt worden weggenomen? Hierboven hebben we één belemmering geïdentificeerd: de wettelijk voorgeschreven *harde knip* tussen bachelor- en masteropleiding. Laten we eens inventariseren of er nog méér aspecten van de Nederlandse hogeronderwijspolitiek zijn die de intrede op de arbeidsmarkt kunnen vertragen en die per saldo tot een lagere gemiddelde arbeidsparticipatie kunnen leiden.³

a) Hoogte van het collegegeld. Een jaarlijks collegegeld van 1500 euro kan ertoe bijdragen dat studenten hun studietempo opvoeren en dus eerder voor de arbeidsmarkt beschikbaar komen. Maar die hoge studiekosten kunnen (in combinatie met de ongewisheid van studiesucces) ook in de hand werken dat studenten een baantje nemen, wat hun studietempo verlaagt en wat lagergekwalificeerden van de arbeidsmarkt verdringt. Het is dus geenszins ondenkbaar dat een hoog collegegeld per saldo de gemiddelde arbeidsparticipatie belemmert.

b) Selectie ná de poort. Het bindend studieadvies (BSA) in de propedeuse kan bewerkstelligen dat ongeschikte studenten zo snel mogelijk naar een andere opleiding omzwaaien en dat ze dus met zo min mogelijk tijdverlies elders een diploma halen waarmee ze de arbeidsmarkt kunnen betreden. Maar in de praktijk fungeert het BSA tevens als een vrijbrief voor faculteiten om een studieprogramma aan te bieden waarin uitsluitend de betere studenten kunnen gedijen en waarin studenten met een iets lager beginniveau of studietempo worden weggeselecteerd. In plaats van het programma te differentiëren en aan te passen aan de heterogene instroom, stuurt men studenten de laan uit zodra blijkt dat ze de ontvangende faculteit extra inspanningen kosten. Zij moeten hun geluk elders proberen. Vele studenten komen ten gevolge van hun gedwongen omzwaaien veel later voor de arbeidsmarkt beschikbaar dan nodig was geweest bij een zorgvuldige selectie op studiegeschiktheid.

In het eerdergenoemde interview verklaart minister Plasterk dat het BSA de voorkeur verdient boven selectie-aan-de-poort: 'Uit de gevoerde experimenten blijkt dat [laatstgenoemd] instrument nauwelijks voorspellende waarde heeft voor studiesucces.' Maar dan vergeet hij het internationaal zeer succesvol gebleken recept waarin de ontvangende faculteit zichzelf na de ingangselectie de *verplichting* oplegt de toegelaten studenten (mits zij hun best doen) in een redelijke studieduur naar de eindstreep te brengen.⁴ Dat bespaart immens vele mensjaren aan arbeidsparticipatie die nu door het BSA verloren gaan.

c) Sancties op laag studietempo. Steeds meer faculteiten gaan ertoe over zware straffen op een te laag studietempo te zetten: het recht op herkansing van tentamens wordt beperkt of afgeschaft, vakken waarvoor je (gedeeltelijk) gezakt bent moeten geheel-en-al gedoubleerd worden, reeds behaalde studiepunten worden nietig verklaard als je de temponormen niet haalt, etc. Deze draconische maatregelen worden ingevoerd om studievertraging te voorkomen. In zoverre deze maatregelen preventief werken, dragen ze ertoe bij dat studenten eerder voor de arbeidsmarkt beschikbaar zijn. Maar studenten die de gestelde norm *niet* halen, worden met extra studievertraging opgezadeld of moeten zelfs onverrichterzake aan een andere opleiding beginnen. Hoewel het nog maar helemaal de vraag is of deze maatregelen per saldo een positief effect op de arbeidsparticipatie hebben, laat het Ministerie van OCW de faculteiten hun gang gaan.⁵

d) Afbraak van deeltijdopleidingen. De sancties op een laag studietempo (c) zijn desastreus voor studenten die een part-time baan hebben en daarnaast een diploma in het hoger onderwijs trachten te halen. Uit een oogpunt van bevordering van de arbeidsparticipatie en levenslang leren moeten deze studenten gekoesterd worden, maar voor faculteiten zijn ze veeleer een hinderlijke kostenpost. Aparte deeltijdopleidingen zijn bedrijfseconomisch niet interessant voor de universiteiten en hogescholen. Bestaande deeltijdopleidingen worden (vooral in de bachelorfase) afgeschaft; en ze worden slechts mondjesmaat vervangen door duale opleidingen (werkend leren).

e) De accreditatie-eisen blokkeren niveaudifferentiatie. De invoering van de tweefasenstructuur maakte de weg vrij voor niveaudifferentiatie in de diploma's van de universitaire bacheloropleidingen, waarbij de toelating tot de masteropleiding afhankelijk wordt gesteld van het diplomaniveau dat in de bachelorfase bereikt is. Maar door de accreditatie-eisen wordt dat tot nog toe geblokkeerd (en dat zal zo blijven zolang de wetgever de doorstroommasters zonder toelatingsselectie in stand houdt). Door de visitatiecommissies wordt een uniform hoog diplomaniveau geëist.⁶ Dit verscherpt de propedeutische selectie (zie b) en frustreert de ontwikkeling van de bachelorfase tot een zelfstandige opleiding.⁷ En daarmee wordt de gemiddelde studieduur verlengd en de intrede op de arbeidsmarkt vertraagd.

f) Discrepancies tussen nominale en werkelijke cursusduur. Bij de accreditatie wordt niet gecontroleerd of de bachelorprogramma's studeerbaar zijn in de nominale cursusduur. Men gaat er voetstoots van uit dat de massale overschrijdingen van de nominale cursusduur te wijten zijn aan te lage ijver van studenten en niet aan te hoge diploma-eisen of aan ondoelmatige inrichting van de aangeboden studieprogramma's. Een hoog diplomaniveau wordt door visitatiecommissies de hemel in geprezen, zonder dat gelet wordt op de maatschappelijke kosten in termen van te lange studieduur en vertraagde intrede op de arbeidsmarkt. Werkgevers juichen dat vermoedelijk toe (althans zolang hun vacatures vervuld worden). Want hoe hoger het diplomaniveau van hun nieuwe werknemers, des te minder hoeven ze zelf in bedrijfsopleidingen te investeren. Maar de studenten en hun ouders (die de langere studie moeten financieren) betalen het gelag, evenals de burgers (die hun netto lifetime-inkomen zien dalen door latere intrede op de arbeidsmarkt en door hogere belastingaanslagen).

Conclusies

1. De voorwaardelijke toelating tot de masteropleiding (*zachte knip*) is een positief voorbeeld van evenwichtige belangenafweging ten gunste van de student. Deze maatregel kan bijdragen aan verkorting van de verblijfsduur in het hoger onderwijs en bespoediging van de intrede op de arbeidsmarkt. Het zou kortzichtig zijn als het Ministerie van OCW dat zou verbieden.

2. De beleidskeuzes die in de Nederlandse hogeronderwijsbeleid worden gemaakt hebben grote consequenties voor de gemiddelde studieduur en voor het tijdstip dat studenten beschikbaar komen voor de arbeidsmarkt, en dus voor de gemiddelde arbeidsparticipatie in de Nederlandse economie. Maar de desbetreffende actoren (de universiteiten/hogescholen en het Ministerie van OCW) kijken veelal meer naar hun eigen belangen en laten zich te weinig gelegen liggen aan de macro-economische gevolgen van hun beleid.

3. Ogenscheinlijk worden er rationele beleidsprincipes gehanteerd: maak het volgen van onderwijs duurder opdat studenten er zuiniger mee omspringen (a), leg ongeschikte en luie studenten het vuur aan de schenen opdat ze hun leven beteren (b en c), schaf onrendabele onderwijsvoorzieningen af (c en d) en waak tegen daling van het diplomaniveau (e en f). Maar men is niet bereid om de effectiviteit van deze primitieve middel-doelschema's te toetsen en men ziet voorbij aan de macro-economische schade die daardoor veroorzaakt wordt.

Wes Holleman

weblog onderwijs 1-6-2008

<http://www.onderwijsethiek.nl>

>>> eindnoten >>>

-
- ¹ Hein Cuppen & Thijs den Otter, *Nederland selecteert allang voor de poort* (interview met minister Plasterk). URL: <http://www.ublad.uu.nl/WebObjects/UOL.woa/1/wa/Ublad?id=1032950>.
- ² Men kan daartegen inbrengen dat studenten met een bachelordiploma op zak hun wachttijd kunnen overbruggen door een baantje te nemen. Maar zodoende verdringen zij andere werkzoekenden en vergroten zij dus de kans dat lagergekwalficeerden werkloos worden of werkloos blijven.
- ³ Waarom stel ik dit onderwerp aan de orde in een weblog dat aan *onderwijsethiek* gewijd is? Omdat het verwerven van optimale *earning power* binnen een redelijke studieduur in veel gevallen in het belang van de individuele student is. Zijn/haar belang valt dus samen met het macro-economisch belang van de Nederlandse samenleving (het opleiden van gekwalificeerde arbeidskracht in een redelijke studieduur). Er valt best wat af te dingen op deze stelling, maar binnen de grenzen van dit opstel schaam ik me er niet voor.
- ⁴ *Wederzijds commitment*. URL: <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=197>.
- ⁵ Vergelijk: <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=354>.
- ⁶ Wel gaan steeds meer faculteiten ertoe over honours- of plusprogramma's aan te bieden die hoger mikken dan het minimumdiplomaniveau, maar door de visitatiecommissie worden ze afgerekend op het criterium dat gegarandeerd moet kunnen worden dat *alle* studenten bij hun afstuderen dat minimumniveau bereikt hebben.
- ⁷ In een zelfstandige universitaire bacheloropleiding die mede ten doel heeft studenten op te leiden die rechtstreeks, met het bachelordiploma op zak, de arbeidsmarkt op gaan, moet men bijvoorbeeld accepteren dat studenten een op de beroepspraktijk gerichte *minor* in het hoger beroepsonderwijs volgen.